

Discurs de recepție

DISCURS ISTORIC ȘI EGO-ISTORIE

Acad. Alexandru Zub

Solemnitatea primirii în corpul academic fiind un gest eminamente simbolic, de consacrare pe linia unei continuități, era datoria recipiendarului să mulțumească pentru înalta recunoaștere și să evoce apoi figura înaintașului său. Această regulă a fost cvasi abolită din momentul când nu s-a mai putut asigura o succesiune normală. În locul unei figuri anume, se poate elogia însă comunitatea academică în ansamblu sau măcar segmentul de apartenență profesională.

Fie-mi îngăduit, prin urmare, să îndrept aici, consensual, gratitudinea mea spre slujitorii lui Clio *in corpore* și mai ales spre cei care mi-au stimulat mai mult sau mai puțin căutările pe tărâmul istoriei, domeniu fascinant, a cărui cunoaștere deplină n-a obținut-o încă nimeni. Ar fi imprudent să fac nominalizări, dacă e să evit in Justiții regretabile.

Totuși un nume se cade a fi menționat: A. D. Xenopol. Mai întâi, fiindcă el este primul istoric român care a produs o sinteză pragmatică deplină și o teorie a istoriei demnă de luat în seamă, iar apoi fiindcă e vorba de patronul Institutului în care mi-am desfășurat, timp de câteva decenii, activitatea științifică. De la Xenopol ar putea porni oricine, cu incontestabil folos, în ambele direcții.

Personal, am și un temei în plus de afinitate cu marele înaintaș, căci mi-a fost dat să cheltui destulă energie pentru a-i pune în valoare opera. Ea mi-a înlesnit accesul la dezbaterile istoriografice din epocă, dar și la disputele din vremea noastră¹. O „istorie serială”, cum preconiza Xenopol, dar pe un alt plan și în alt spirit, se practică și azi, grație lui Pierre Chaunu și elevilor săi². E un motiv să credem că strădaniile intelectuale bine conduse nu rămân fără consecințe. Cu acest gând, izvorât dintr-o firească solidaritate de breaslă, să-mi fie permis a intra în tema aleasă pentru împrejurarea de azi, temă ce comportă, de altfel, numeroase analogii cu legatul xenopolian.

Dimensiunea filosofică a istoriei

De ce am optat pentru unele reflecții despre discursul istoric contemporan și ego-istoria? Fiindcă această relație de termeni îngăduie, pe de o parte, un mic excurs în diacronia domeniului, ca și în preocupările

¹ Cf. Angela Giustino Vitolo, *Storia e metodo in Alexandru D. Xenopol. Un dibattito europeo*, Napoli, 1995.

² Pierre Chaunu, *Histoire quantitative, histoire sérielle*, Paris, 1978.

actuale, iar pe de alta, ea poate sugera direcțiile în care eu însumi am fost ispitit să-mi exercit meseria de istoric³.

Le métier d'historien e chiar sintagma folosită de H.I. Marrou, într-o sinteză teoretică asupra domeniului⁴, una în care se poate citi îndemnul, frustrant pentru mulți, ca nimeni să nu intre în templul lui Clio dacă nu e puțin și filosof. Nu era singurul care gândea astfel. Secolul XX debutase cu un congres internațional de resort și cu o *Revue de synthèse historique* ce voia să stimuleze, sub direcția lui H. Berr, tocmai dimensiunea filosofică a disciplinei în cauză⁵. Încă student, dar deschis spre reflecția cea mai înaltă, V. Pârvan pleda, tot pe atunci, pentru o conexiune intimă între ipostazele meseriei respective, căreia Marc Bloch va ști să-i facă la rândul său apologia⁶: „Trebuie să fii istoric pentru ca să fii bun adunător de izvoare, iar pentru a fi istoric trebuie să fii un adânc cunoscător al faptelor și gândurilor omenești, pe care să le știi explica și cântări după adevărata lor valoare, să fii... însuși un filosof, în înțelesul serios și înalt al acestui cuvânt”⁷. O deplină armonie a ipostazelor se obține însă greu, după cum rezultă din mai toată istoria, capricioasă și sincopată, a domeniului⁸.

Istoria istoriei a putut suscita inițial rezerve în lumea profesioniștilor, dar a sfârșit prin a-i trezi interesul, istoriografia devenind, treptat, ea însăși obiect de investigație. Recuperarea trecutului implică, totodată, studiul „realităților” și pe acela al discursurilor aferente⁹. Miza este importantă, fiindcă metadiscursul obținut revelează, după remarca lui P. Chaunu, însăși realitatea adâncă a unei gândiri colective¹⁰. Cu atât mai mult ea reclamă discernământ critic și o veghe de sine continuă. Supravegherea la care e supusă neîncetat se prelungește în autosupraveghere, știința și cunoștința istoriei se îngemănează firesc¹¹.

³ Considerații afine am mai făcut și în alt text: *Istoricul în fața duratei imediate: aportul ego-istoriei*, în vol. *Istoria recentă în Europa. Obiecte de studiu, surse, metode*, București, 2004, p. 33–51.

⁴ H. I. Marrou, *Comment comprendre le métier d'historien*, în vol. *L'Histoire et ses méthodes*, éd. Charles Samaran, Paris, 1961. Cf. și F. Bedarida (ed.), *L'histoire et le métier d'historien en France, 1945–1995*, Paris, 1995; P. F. Mourier, *Le métier d'historien*, în „Esprit”, 8–9/1995, p. 237–239.

⁵ K.-D. Erdmann, *Die Oekumene der Historiker*, Goettingen, 1987.

⁶ Marc Bloch, *Apologie pour l'histoire ou métier d'historien*, Paris, 1964.

⁷ V. Pârvan, *Scrieri*, ed. Al. Zub, București, 1981, p. 65. Textul citat apăruse în „Voința națională”, 29 august – 13 septembrie 1903, sub titlul: *Adunători de izvoare, istorici și filosofi*.

⁸ Cf. Christian Simon, *Historiographie. Eine Einführung*, Stuttgart, 1996.

⁹ Konrad H. Jarausch etc. (Hg.), *Geschichtswissenschaft vor 2000. Perspektiven der Historiographieggeschichte, Geschichtstheorie, Sozial-und Kulturgeschichte, Festschrift Georg G. Iggers zum 65. Geburtstag Hagen*, 1991. Cf și M.A. Fitzsimons, *The past recaptured. Great historians and the history of history*, London, 1983.

¹⁰ Pierre Chaunu, *L'histoire sérielle: bilan et perspective*, în „Revue historique”, 1970 (2), p. 301.

¹¹ Marc Ferro, *L'histoire sous surveillance. Science et conscience de l'histoire*, Paris, 1985; Pierre Laborie, *Historiens sous haute surveillance*, în „Esprit”, XVIII, 1994, 1, p. 36–49.

Sensul atribuit acestui efort de sistematizare teoretică diferă, evident, de la un istoric la altul, ceea ce nu a împiedicat constituirea unui metadiscurs acceptabil pentru comunitatea istoriografică în ansamblu¹².

Reticent față de abuzurile teoretizante, N. Iorga recomanda, la timpul său, „istoria istoriei” ca o introducere în materie, la început de an academic, făcând din propriile sale prelegeri un volum de *generalități*, utile și astăzi ca mijloc de cunoaștere evolutivă și comparată¹³. Rezerva lui față de „filosofia istoriei” era un fel de a condamna inadecvația la real, destul de frecventă în epocă. Dar va ajunge să propună el însuși un „sistem” interpretativ, pe spații mai restrânse ori pentru „istoria umanității”, convins că numai prin sistem ajung faptele să fie istorie¹⁴. Izvoarele nu vorbesc de la sine, e nevoie de concepte, de teorii, de metode pentru a le extrage semnificațiile, după cum ne asigură și Reinhart Koselleck, unul din cei mai subtili teoreticieni contemporani ai istoriei¹⁵.

Istoricul și durata

Este misiunea primordială a istoriografiei să separe prezentul de trecut¹⁶. Dar ea constată mereu că o asemenea operație nu e practic posibilă, căci prezentul include atâtea elemente de trecut și de asemenea elemente de viitor, ca un moment de grație, o sinteză a duratei, de care istoricul se folosește pentru a-și defini rostul. Dimensiunea trecută a duratei se reconstruiește continuu. Misiuni complexe, inepuizabile, se conturează la fiecare pas în studiul istoriei, mai ales după înnoirile aduse de grupul de la *Annales*, înnoiri consonante de altfel cu evoluția discursului istoric din ultima jumătate de secol în ansamblu¹⁷.

Istoriografia imediatului îl apropie pe istoric de jurnalist și îl obligă la o simplificare a discursului, cel puțin în textele adresate marelui public. După opinia unor analiști, am avea de-a face cu o „storia d’oppositione”, dacă nu chiar cu o „contrastoria”¹⁸. În tot cazul, cercetarea istorică nu se mai poate limita la un trecut mai mult sau mai puțin îndepărtat, ci implică

¹² Cf. Camil Mureșanu, *Istorie și cunoaștere*. Discurs de recepție rostit la 23 noiembrie 2001 în ședință publică, București, 2002.

¹³ N. Iorga, *Generalități cu privire la studiile istorice*, ed. IV, Iași, 1999, p. 51.

¹⁴ *Ibidem*, p. 57.

¹⁵ Reinhart Koselleck, *Vergangene Zukunft. Zur Semantik geschichtlicher Zeiten*, Frankfurt/M., 1984, coperta.

¹⁶ Cf. Régis Hanrion, *L’Histoire au présent*, Paris, 1980.

¹⁷ Georg G. Iggers, *New directions in European historiography*, Middletown/Connecticut, 1975, p. 43–79.

¹⁸ Mario Isnenghi, *Verso una storiografia dell’immediato*, în *Il mondo contemporaneo*, ed. Nicolo Tranflaglia etc., X (2), Firenze, 1983, p. 995–1008.

inevitabil durată scurtă; sintagmă utilizabilă pentru istoria evenimentială, ne asigură F. Braudel, însă improprie pentru structuri sau pentru permanențe, unde ar opera durată medie și, respectiv, durată lungă¹⁹. E o schemă didactică, desigur, temporalitățile cu care se confruntă istoricul fiind în realitate mai numeroase, dacă nu și infinite. Oricum le-ar gândi, el „se plasează mereu pe linia greu sesizabilă ce separă trecutul de viitor, în acest prezent fugitiv, care este în fond singura noastră șansă”²⁰.

Decupajele tradiționale segmentează istoria vie, care e una, pentru a înlesni explorări mai analitice. Altfel, istoria-narativă, așa cum o înțelegeau Ranke sau Karl Brandt, apare mai mult ca o filosofie a istoriei, cel puțin în epoca *Analelor*²¹, iar tendința de a extinde la maximum, cronotopic, analiza consumă o bună parte din eforturile istoriografiei, alimentând un discurs „au ras du sol”, spunea Braudel, spre a găsi un corespondent metaforic duratei lungi. Venit din alte zone ale științelor umaniste, structuralismul și-a pus amprenta și pe istorie, care a preferat un timp să fie serială și cantitativă, stimulând cercetări în care vechea dimensiune *retro* era complinită de una prospectivă²².

Raportarea la durată întreagă e o conduită ce s-a impus tot mai mult în ultimii ani. În „miezul ei fierbinte” se află însă prezentul, care emite fascicule de raze spre trecut (legendă) și spre viitor (utopie) totodată, de unde se întorc, reverberând, spre a îmbogăți clipa²³. Această dublă mișcare înăuntrul duratei mobilizează atenția istoricului, dispusă a-și schimba mereu locul de observare în timp și spațiu.

O sensibilă deplasare de accent în atitudinea față de timp s-a petrecut, sub impuls structuralist, în ultima treime a secolului XX. Abordările sincronice, pe orizontala duratei, începeau să prevaleze asupra diacroniei impuse de praxa istoriografică. Vechile diviziuni convenționale (secole, perioade, civilizații; imperii, state, coaliții) au fost înlocuite momentan cu noi decupaje, luând forma de *enunțuri* (Foucault), *instanțe* (Althusser), *serii* (Chaunu), *secvențe* cu durate, ritmuri și teme specifice, de la viața cotidiană, familie, vârste, sexualitate, hrană, veșminte, până la idei, sentimente, pasiuni, moarte. Philippe Ariès, P. Chaunu, Michel de Certeau, G. Duby, M. Foucault, E. Le Roy Ladurie, P. Veyne, M. Vovelle recomandă, în spațiul francez, noile tipuri de lectură a trecutului²⁴.

¹⁹ Fernand Braudel, *Écrits sur l'histoire*, Paris, 1969, p. 11–13.

²⁰ Vezi supra, nota 2, p. 33.

²¹ F. Braudel, *op. cit.*, p. 13.

²² Pierre Chaunu, *De l'histoire à la prospective*, Paris, 1975; *Histoire quantitative, histoire sérielle*, Paris, 1978; *Rétrohistoire*, Paris, 1985 etc.

²³ Jean-Marie Domenach, *Enquête sur les idées contemporaines*, Paris, 1981, p. 33.

²⁴ *Ibidem*, p. 37–39.

Se pot evoca, păstrând proporțiile, asemenea exemple din mai toate spațiile culturale atinse de trendul modernității târzii. Ele implică o diminuție pe linie identitară, însă și un câștig sub unghiul „istoriei totale”, așa cum era definită aceasta în disputele din secolul XX²⁵, nu puține și nu fără ecouri în zona științelor despre om²⁶. Situația e paradoxală. În timp ce se recunoaște subiectiv, conjunctural, limitat, istoricul aspiră să ia în posesie un ansamblu obiectiv de înfinită complexitate. El crede în dinamismul istoriei, dar aspiră să-i descrie imobilitatea, structura „miceliană”.

Ca să depășească dilema, istoricul american Lawrence Stone recomandă întoarcerea la discursul narativ²⁷, reacție prezentă de altfel și în „noua istorie” franceză, unde „le retour au récit” constituie deja un capitol aparte, pe linia anunțată cumva și de „noul roman”²⁸. Fenomenul e analog. După un abuz de abstracții, se impunea o nevoie de concret, de individualitate unică²⁹. După excesul cantitativ, apărea trebuința de a regăsi dimensiunea imponderabilă a istoriei. Teza reclama antiteză, ca în sistemul hegelian, care presupune încă un pas dialectic, sinteza integratoare. O asemenea formulă evocă nu mai puțin sugestia bergsoniană a „dublei frenezii”, de care și istoricul face uz, dând expresie unei dinamici a contrariilor de neevitat într-un metadiscurs³⁰. Scala pe care lucrează descrie un traseu sinuos și aporetic, influențat adesea de contextul sociocultural, de afecte, subiectivismul istoricului fiind o trăsătură cvasi unanim recunoscută acum de specialiști. Totul pare să îndemne la o atitudine ce se adaptează mereu la împrejurări, fără a sacrifica însă elementele de eșafodaj durabil.

Istoria mereu nouă

A *regândi istoria* ține de o conduită profesională cu o vechime considerabilă. Dar abia în secolul XX, ea a devenit un program, încetând oarecum să mai intrige lumea preocupată de o mai bună lectură a trecutului. În ultimele decenii, *Rethinking History* a ajuns o sintagmă uzuală, denumind chiar o revistă de prestigiu³¹, pe linia unei istoriografii ce impusese deja un nou discurs asupra modernității³².

²⁵ Cf. N. Iorga, *op. cit.*, p. 295–305.

²⁶ Cf. K.-D. Erdmann, *op. cit.*

²⁷ J.-M. Domenach, *op. cit.*, p. 41.

²⁸ Cf. Eugen Simion, *Întoarcerea autorului. Eseuri despre relația creator-operă*, București, 1981. Pentru ansamblul problematicei, idem, *Fragmente critice*, I, Craiova, 1998; *Ficțiunea jurnalului intim*, I–III, București, 2001; *Genurile biograficului*, București, 2002.

²⁹ Cf. E. Dardel, *L'Histoire, science du concret*, Paris, 1946.

³⁰ Cf. B. Croce, *La Storia come pensiero e come azione*, Roma, 1938.

³¹ *Rethinking History*, Glasgow, I, 1997.

³² Cf. François Furet, *Penser la Révolution française*, Paris, 1978.

Reluarea unei teme de interes cognitiv nu mai reclamă astăzi o motivație anume. Temeiul reluării e aproape subînțeles în asemenea cazuri, fie că e vorba de o extensie a câmpului documentar, de înnoire topologică sau pur și simplu de altă viziune asupra acelui fenomen. Sursele înnoirii sunt multiple, mai totdeauna cu o componentă subiectivă, ceea ce l-a făcut pe P. Chaunu să constate că „istoria istoriei o amintește mai întâi pe aceea a istoricilor”³³.

O solidaritate discretă leagă generațiile în efortul comun de a construi marele templu, visat de toți, dar mereu neisprăvit³⁴. La timpul său, A.D. Xenopol știa bine că „nu mai este cu puțință o gândire solitară; munca științifică a căpătat un caracter colectiv, descoperirea adevărului nu mai este rezervată unor persoane privilegiate; ea este produsul efortului a numeroși savanți care, toți împreună și ajutându-se unii pe alții, o fac să strălucească în ochii umanității. Știința, ca să spunem așa, s-a democratizat, asemeni tuturor celorlalte forme de viață”³⁵, conchidea teoreticianul istoriei, în acord cu o poziție larg asumată de profesioniștii domeniului³⁶. Erudiți și cugetători aveau a-și da mâna, într-un efort consensual, menit să arunce punți între „tehnites” și „gândul metafizic”, după cum opina V. Pârvan, atent și el la marea complexitate a cunoașterii istorice³⁷.

Cercetătorul interesat de trecutul umanității caută mereu „ceva care depășește istoria”, ca să atingă eternitatea, după cum s-a spus deja³⁸, pe linia unei gândiri ce nu se putea mulțumi cu imediatul, nici măcar cu „durata lungă”. O asemenea viziune nu e nouă, dacă ne gândim la Lucian de Samosata³⁹ sau la Herodot însuși, „părintele istoriei”⁴⁰. Lucrarea lui Lucian, amintită și de Kogălniceanu în cursul de la Academia Mihăileană, era în același timp autobiografică și alegorică, după un model curent în lumea veche.

„Toute vie est histoire”, spunea un maestru al narațiunilor biografice⁴¹. Cum să nu fie și cea a istoricului? Chestiune evident retorică, întrucât istoricii s-au pus de acord în această privință încă de pe timpul când Edgar Quinet își scria biografia ca o *istorie a ideilor sale*⁴², titlu reluat mai

³³ P. Chaunu, *L'histoire dans tous ses états*, II, Paris, 1984, p. 8.

³⁴ Ch. Samaran (ed.), *L'Histoire et ses méthodes*, Paris, 1961, p. VII.

³⁵ A. D. Xenopol, *Teoria istoriei*, București, 1997, p. 4.

³⁶ Cf. Henri Berr, *La synthèse en histoire*, Paris, 1911.

³⁷ V. Pârvan, *Memoriale*, București, 1923, p. 72, apud Scieri, ed. Al. Zub, București, 1981, p. 458.

³⁸ F. Braudel, *Discours à l'Académie Française*, Paris, 1985, p. 14, citându-l pe André Chamson.

³⁹ Lucian de Samosata, *Istoria adevărată*, București, 2000.

⁴⁰ Cf. François Hartog, *Le Miroir d'Hérodote. Essai sur la représentation de l'autre*, Paris, 2001.

⁴¹ Apud F. Braudel, *op. cit.*, p. 14.

⁴² Edgar Quinet, *Histoire de mes idées*.

apoi de A.D. Xenopol, cu un plus de aplicație și de metodă, după cum era firesc, la începutul secolului XX⁴³.

Știința istoriei și elanul metafizic se îngemănează uneori în discursul cel mai elaborat, ca în cazul lui Pierre Chaunu, a cărui operă monumentală e revendicată, egal, în ambele direcții⁴⁴. Prezența eului auctorial se simte, discret, peste tot, căci e vorba nu numai de anchetă, ci și de mărturie, istoricul fiind mai totdeauna implicat subiectiv în soluții⁴⁵.

Secolul XX a cunoscut mulți actori în zona politică, deveniți apoi memorialiști de prestigiu, dacă nu și interpreți *more historico* ai evenimentelor la care luaseră parte. W. Churchill, Th. Masaryk, N. Iorga, Arthur M. Schlesinger Jr., H. A. Kissinger, Z. Brzezinski se arată a fi printre cei mai iluștri. Schlesinger a și teoretizat, de altfel, condiția istoricului ca martor al epocii sale, legându-și contemporanii de o tradiție mai veche și sesizând elementele noi, caracteristice timpului⁴⁶. Scrierea istoriei, în această viziune, reclamă calități mai mari decât cele pretinse îndeobște unui om politic.

Subiectivismul unui martor, indiferent de profesie, este neîndoielnic. Despre noi vorbim, orice am spune, orice și oricum am scrie, fiindcă totul trece prin ființa noastră. Este o dimensiune inerentă oricărui demers creator, inclusiv în zonele pretins „obiective” ale cunoașterii. Indispus de pretenția unor colegi de breaslă de a păstra cea mai deplină obiectivitate, N. Iorga spunea într-un loc că obiectiv crede a fi, adesea, cel care nu e în stare să fie subiectiv⁴⁷. Subiectivitatea nu e o carență, un handicap, ci o însușire ce se cuvine luată ca un dat ontologic. Recunoașterea acestui fapt trebuie socotită ca un câștig și când e vorba de istoriografie. A conștientiza condiția subiectivă a discursului înseamnă a-i fixa limitele și a-i defini posibilitățile de a contribui la armonia ființei, fie aceasta individuală sau de grup⁴⁸.

Memorie și peisaj istoriografic

Istoricii de vocație nu au ezitat să se prezinte pe ei înșiși, adesea, ca „teme” de studiu, în vechime, ca și în timpurile mai noi. Alexis de Tocqueville, cu studiile sale despre democrația americană și despre vechiul

⁴³ A. D. Xenopol, *Istoria ideilor mele* (1913), în *Scrieri sociale și filozofice*, București, 1967, p. 358–407.

⁴⁴ Cf. Max Gallo, *Introduction*, în P. Chaunu, *La mémoire de l'éternité*, Paris, 1975, p. 7–8.

⁴⁵ Cf. Lucian Boia, *Jocul cu trecutul. Istoria între adevăr și ficțiune*, București, 1998.

⁴⁶ Arthur M. Schlesinger Jr., *L'Historien témoin de son temps*, în „Dialogue”, 6, nr. 4, 1975, p. 58–59.

⁴⁷ N. Iorga, *op. cit.*, *passim*.

⁴⁸ Cf. Neagu Djuvara, *Există istorie adevărată? Despre „relativitatea generală” a istoriei. Eșeu de epistemologie*, București, 2004.

regim, e poate exemplul cel mai semnificativ de istoric care și-a scris apoi memoriile⁴⁹. Spre deosebire de unii oameni de litere care, scriind istorie fără a fi avut experiență politică, tindeau să vadă peste tot legități, spre deosebire și de politicienii care vedeau peste tot incidente particulare, el a căutat să pună de acord planurile, dând fiecăruia ce i se cuvine⁵⁰.

Spunând că e „un om complet, cu ambele sexe ale spiritului”, Michelet ne dădea oarecum cheia biografiei sale, una care începe, firesc, cu portretul ce se degajă din operă. Roland Barthes a intuit bine aceasta când și-a propus să-l restituie „par lui-même”⁵¹.

E. Le Roy Ladurie își definea la rândul-i „teritoriul”, cu referire la „teritoriile” vecine și descria astfel un spațiu tematic extrem de variat, de complex, de sugestiv pentru condiția istoricului, ca și pentru cunoaștere în ansamblu⁵². Un teritoriu vast, în care autorul distingea „câmpuri”, „provincii”, linii interpretative servite de noile tehnologii, convins că „istoricul de mâine va fi programator sau nu va fi deloc”⁵³. *Istoria imobilă* își nuanța, în spirit braudelien, elementul de noutate relativă. Într-o altă suită de analize, *Parmi les historiens*, la distanță de un deceniu, același Le Roy Ladurie se ocupa de numeroase contribuții despre demografie și mentalități, culturi, biserică, erezie, profeții, ritualuri, elite, revoluție, război, ideologii, memorie militantă, frustrări, contestații, ispășiri, regiuni, habitat, stiluri de viață, monedă, credit, autobiografii țărănești etc.⁵⁴.

S-ar zice că până la un punct totul e istorie și, pe cale de consecință, ego-istorie. Îi rămâne cititorului, ipocrit sau nu, să profite de fina țesătură de mesaje ale prezentului și trecutului deopotrivă, spre a găsi astfel o mai bună explicație a duratei în ansamblu.

Paradoxal, până și discursul autobiografic e chemat, în viziunea altui istoric, Pierre Chaunu, să atingă sinteza, în sensul unui orizont integrativ, capabil să dea justa măsură⁵⁵. Rezultă o combinație de analiză și demers sintetic, diferită de la un istoric la altul. *Pour l'histoire* își intitula același autor seria de reflecții având ca menire familiarizarea cititorului cu munca istoricilor de meserie, care nu trebuie să amuze, ci să istorisească. El ne invită la o călătorie printre istorici, dispăruți sau încă vii, notorii sau numai la început de carieră, aduși din orice sector al unei istorii în lucru, unde se caută și se restituie mereu. Glose, reflecții, note istoriografice, toate vizând

⁴⁹ Alexis de Tocqueville, *Souvenirs*, Paris, 1850.

⁵⁰ Cf. André Jardin, *Alexis de Tocqueville*, Paris, 1984.

⁵¹ Roland Barthes, *Michelet par lui-même*, Paris, 1965.

⁵² E. Le Roy Ladurie, *Le territoire de l'historien*, Paris, I, 1973, II, 1978.

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ Idem, *Parmi les historiens*, Paris, 1983.

⁵⁵ P. Chaunu, *La mémoire de l'éternité*, 1975, p. 27.

circumscrierea unui domeniu prin intermediul profesioniștilor, cu sensibilități pentru esențial și definitoriu⁵⁶.

Alte comentarii *ejusdem* a publicat Chaunu sub titlul *L'historien dans tous ses états*, sub semnul apărării unor idei, cauze, opere, convins că astfel se pot descoperi „les délices de l’histoire de l’histoire”. Volumul voia să-l prezinte pe autor așa cum e, „lecteur parmi les lecteurs”, analist al fenomenului uman, pe seama unor secvențe din toate orizonturile istoriografiei⁵⁷. „După oameni, temele, obiectul istoriei, ambițiile sale recente, civilizația, cultura, violența”, iată preocupări de certă actualitate⁵⁸.

Un alt istoric, Pierre Goubert, se ocupa, în același spirit, de *Clio parmi les hommes*, atent și el la propria situație în sfera istoriografiei. Ocazie de a scruta, prin alți profesioniști ai domeniului, lumea rurală (*aux champs*), lumea burgheză (*au comptoir*), lumea creștină, religioasă (*dans les registres paroissiaux*), teme în dispută (*Clio se fâche*)⁵⁹.

Timpul istoriei, cunoscuta carte a lui Philippe Ariès, debuta cu un capitol menit a-i lămuri primele contacte cu domeniul. *Un copil descoperă istoria*⁶⁰ cuprinde pagini de atentă observație, de bună plasare a devenirii sale în contextul epocii. La fel se arată cele despre angajarea omului modern în istorie, ca și cele despre istoria existențială, pentru a nu mai aminti restul, nu mai puțin interesant. Un confrate rezuma astfel poziția autorului: „istorie a structurilor diferite, dialog din care prezentul nu lipsește niciodată, istorie totală și colectivă, care nu este nici suma, nici media istoriilor particulare”⁶¹. Propria sa atitudine? „Ideal ar fi să se scrie – conchidea Victor L. Tapié, din care am citat – o istorie vie, care să atingă sensibilitatea cititorului, dar care ar oferi totodată toate garanțiile în ce privește autenticitatea”⁶². Lumea istoricilor devenise, după opinia lui Ariès, o „lume aflată în afara lumii vii, o lume de fapte complete și logice, dar lipsită de acea aură care conferă lucrurilor și ființelor densitatea lor reală”⁶³.

François Furet nu gândea altfel atunci când a făcut din prefața la *Atelierul istoriei* (1982) un splendid capitol de ego-istorie, integrându-și „povestea” proprie într-o istorie a istoriei contemporane. Traseul lui profesional se intersecta cu traseele altora, definind cumva o generație admirabil plasată în devenirea istoriei ca știință⁶⁴.

⁵⁶ Idem, *Pour l’histoire*, Paris, 1984, p. 7–14.

⁵⁷ Idem, *L'historien dans tout ses états*, II, Paris, 1984, p. 7.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 8.

⁵⁹ Pierre Goubert, *Clio parmi les hommes. Recueil d’articles*, La Haye/ Paris/Monton, 1976.

⁶⁰ Philippe Ariès, *Timpul istoriei*, 1997, p. 33–44.

⁶¹ *Ibidem*, p. 284.

⁶² *Ibidem*, p. 285.

⁶³ *Ibidem*, p. 283.

⁶⁴ François Furet, *Atelierul istoriei*, București, 2002, p. 11–45.

Pe mărturii de ego-istorie se baza Hervé Coutau-Bégarie atunci când a voit să descrie „fenomenul *Nouvelle histoire*”. El a întreprins pentru aceasta „anchete” în lumea „școlii” respective și s-a folosit de martori pentru controlul informațiilor și pentru a asculta, dincolo de texte, *altera pars*⁶⁵. Analiza lui Coutau-Bégarie, tânăr istoric cu sensibilități multiple, a stârnit ecouri legitime și a condus, fapt semnificativ, la o nouă ediție.

Discursul istoric se împletește, după cum se vede, cu discursul autobiografic, cu ancheta sociologică, cu sugestii scoase din antropologia culturală, psihoistorie, politologie și alte discipline capabile a servi istoria imediată⁶⁶. E caracteristic faptul că și din interiorul meseriei *Noua istorie* a putut fi prezentată sub latura succesului⁶⁷. Psihanaliza (se putea altfel?) și-a spus la rândul ei cuvântul, fie și în treacăt⁶⁸. Critica literară nu mai puțin, îndeosebi după ce unele scrieri de istorie medievală (precum *Montaillou, village occitan* de E. Le Roy Ladurie) s-au impus ca „romane” *sui generis*, ceea ce l-a făcut pe Braudel să pună succesul autorilor și pe seama stilului. „Ei știu să mânuiască limba franceză”, conchidea marele pontif, adăugând imediat că vor câștiga opinia publică numai cei care pot stăpâni limba⁶⁹. Braudel însuși, după expresia unui confrate, se cuvenea căutat „în scriitură și în artă”, la fel ca Georges Duby, ca Namier etc.⁷⁰ Talentul exprimării exacte și persuasive intră în formula discursului istoric notabil de totdeauna. Poate așa ar trebui să înțelegem spusa lui Michelet că e un om deplin⁷¹, unul în care fac casă bună mintea și inima, rațiunea și afectul, savantul și artistul. Așa ne îndemna să-l înțelegem și N. Iorga atunci când mărturisea, prefățând *Istoriologia umană*, că ar fi voit, din partea lui, să aibă „mai mult talent poetic, pentru a fi mai aproape de adevăr”⁷².

Un loc aparte îl deține, în acest tablou sumar, trilogia colectivă *Les lieux de mémoire*, editată de Pierre Nora, sinteză ce ocupă deja un loc proeminent în spațiul istoriografic⁷³. Atâtea lucruri interesante ni se spun despre geneza acestei opere („gestația subiectului face parte din subiectul

⁶⁵ Hervé Coutau-Bégarie, *Le phénomène „Nouvelle histoire”. Stratégie et idéologie des nouveaux historiens*, Paris, 1983; 2e éd. entièrement refondue, Paris, 1989.

⁶⁶ Cf. J.-F. Soulet, *Istoria imediată*, București, 2000.

⁶⁷ Robert Deutsch, „La nouvelle histoire”. *Die Geschichte eines Erfolges*, în *Historische Zeitschrift*, Bd. 233, 1981, p. 107–129.

⁶⁸ *Une leçon d'histoire de Fernand Braudel*, Paris, 1986 (*O lecție de istorie cu Fernand Braudel*, București, 2002).

⁶⁹ *Ibidem*, p. 204.

⁷⁰ *Ibidem*.

⁷¹ Roland Barthes, *op. cit.*, p. 1.

⁷² N. Iorga, *op. cit.*, p. 343.

⁷³ Pierre Nora (ed.), *Les lieux de mémoire*, I–III, Paris, 1984, 1986, 1992 (ed. nouă, 1997).

însuși”)⁷⁴, despre modul elaborării, de multe ori sinuos, despre atâtea precauții, ezitări, decepții, așteptări la care eventual se ajunge pe parcurs⁷⁵.

Vasta trilogie amintită e un exemplu eclatant de creație colectivă în domeniul istoriei⁷⁶. Un bilanț provizoriu, evident, al reflecției istorice, al cunoștinței și al gândirii naționale, cum precizează editorul, atent la așteptările unui public încă sensibil la această problemă. Divizând materia despre *națiune* în trei registre, autorii așează sub semnul *imaterialului*: moștenirea, istoriografia, peisajele; sub semnul *materialului*: teritoriul, statul, patrimoniul; sub semnul *idealului*: gloria, cuvintele.

Secolul se încheia astfel cu o reverență făcută de istorici logოსului creator, gest repetat cumva și în celelalte compartimente ale tripticului. „Dispariția rapidă a memoriei naționale îmi păruse că reclamă un inventar de locuri în care ea s-a încarnat electiv și care, prin voința oamenilor sau lucrarea secolelor, au rămas cele mai eclatante simboluri: festivități, embleme, monumente, comemorări, dar și elogii, dicționare, muzee”⁷⁷. Dimensiunea istoriografică intră în țesătura intimă a acestui discurs, istoria istoriei însoțind mereu istoria ca atare⁷⁸.

Încercări de ego-istorie

O inițiativă demnă de subliniat, sub unghiul cunoașterii-de-sine a istoricului profesionist, e volumul scos de același Pierre Nora sub titlul *Essais d'ego-histoire* (1987), operă colectivă, a cărei menire era să determine o seamă de istorici importanți la confesiuni utile sub unghi cognitiv⁷⁹.

În viziunea inițiatorului, culegerea amintită nu însemna nici suită de autobiografii literare, nici mărturisiri intime, nici profesii de credință, nici tentative de psihanaliză, ci eforturi de a lămuri propria istorie ca și cum ar fi istoria altuia⁸⁰.

Inițiind mărturiile personale din volum, coordonatorul nu voia să obțină o serie de noi anchete, ci o activitate de laborator, istoricii căutând să devină materie de studiu pentru ei înșiși. Rostul lor, în acest caz, era să producă documente de grad secund, utilizabile ca atare și de alții⁸¹. Deși concepute autonom, textele în cauză urmau să contribuie la elaborarea unui nou gen de discurs, *ego-istoria*, reclamat ca atare de conștiința profesională.

⁷⁴ *Préface*, în *Les lieux de mémoire*, I, 1997, p. 7.

⁷⁵ Sinteza respectivă comportă analogii cu alta mai veche, *Faire de l'histoire*, I-III, ed. Jacques Le Goff, Pierre Nora, Paris, 1974.

⁷⁶ Pierre Nora (ed.), *op. cit.*

⁷⁷ *Ibidem*, I (ed. 1997), p. 15.

⁷⁸ *Ibidem*.

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 7.

⁸¹ *Ibidem*, p. 5-7.

Se voia depășită astfel prejudecata obiectivității în domeniu, iar pe de alta, plasarea prezentului sub privirea istoricilor. Era timpul ca aceștia să iasă la lumină, subiectivi cum sunt, pentru a-și explica munca și a se defini ca unelte ale comprehensiunii⁸². Atitudinea față de prezent cunoștea o semnificativă mutație, propusă de altfel și anterior de unii profesioniști ai domeniului, între care N. Iorga, a cărui insistență consensuală se cunoaște.

P. Nora indica, el însuși, câteva repere la îndemână, citând cartea lui Ph. Ariès, *Un historien du dimanche* (1980), alături de alte demersuri memorialistice de interes pentru temă. Ele se cuvin amintite e.g. și în acest cadru: Michel Winock, E. Labrousse, E. Le Roy Ladurie, Pierre Goubert, Mona Ozoaf, Alain Besançon, G. Dumézil⁸³.

Un asemenea florilegiu autobiografic, în sensul definit de editor, indica un ceas bun al istoriografiei⁸⁴ și merita să fie comentat, cum a și fost, grație caracterului său insolit. Metadiscursul lui Nora din partea finală a volumului constituia un prim pas, menit să releve noutatea inițiativei și să legitimeze ego-istoria ca specie istoriografică. Numai enunțarea temelor antamate de fiecare, de-a lungul unor trasee încă deschise, ar ocupa multe pagini, configurând în fond ceea ce s-a numit „teritoriul istoricului”⁸⁵. O „conștiință totalizantă” e recognoscibilă la mai toți ego-istoricii care depun astfel mărturie despre aventura lor profesională.

Opisul tematic e la fel de interesant, pe cât de complex, ținând anume de marea extensie adusă de „noua istorie”, în sensul globalității, sau de Foucault pe linia „istoriei generale”⁸⁶. Marile exemple rămân cele oferite de Braudel și discipolii săi, cu ambiția de a construi un corp solidar. „Căci există o comunitate istorică, o *koiné* care, dincolo de itinerarii diferite, familii de spirite și opoziții politice, unește corporația asupra unor obiective care nu sunt doar profesionale și permite să se adune pentru proiecte comune, ca acesta, cu bărbați și femei pe care de altfel totul îi separă”⁸⁷.

Făcând această remarcă, P. Nora constată că un tip de ego-istorici preferă studiul meticulos al societăților umane (G. Duby), pe când alții (R. Girardot) fac din istorie un obiect de curiozitate nativă și caută imaginile

⁸² *Ibidem*, p. 6.

⁸³ Michel Winock, *La République se meurt*, Paris, 1978; Philippe Ariès, *Un historien du dimanche*, Paris, 1980; E. Labrousse, *Entretiens avec Christophe Charle*, în „Actes de la recherche en sciences sociales”, 32–33/1980; E. Le Roy Ladurie, *Paris-Montpellier*, Paris, 1982; Pierre Goubert, *Naissance d'un historien*, în *La France d'Ancien Régime. Mélanges Pierre Goubert*, Toulouse, 1984; Mona Ozouf, *L'image dans le tapis*, în *École de la France*, Paris, 1984; Alain Besançon, *Une génération*, Paris, 1987; Georges Dumézil, *Entretiens avec Didier Eribon*, Paris, 1987.

⁸⁴ P. Nora, *op. cit.*, p. 351.

⁸⁵ E. Le Roy Ladurie, *Le territoire de l'historien*, I–II, Paris.

⁸⁶ P. Nora, *op. cit.*, p. 355–356.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 363.

intime⁸⁸. Între ei, nuanțe fără număr, imposibil de sistematizat momentan. În ansamblu, se admit „două tipuri de trezire a sensibilității istorice: una critică, reactivă, distanțată, atentă la intervale și măsurând contrastele; alta făcută din atașament, seducție și aprofundare. O istorie a filiației și a identificării; o istorie a distanței. O istorie a sinelui și o istorie a celuilalt”⁸⁹.

Nu e abuziv, poate, să afirmăm că omul a pornit de la sine în cunoașterea istoriei pentru a se întoarce, sporit incomensurabil, la sine. S-a spus deja, consensual, că ego-istoria are un efect liberator în relația cu trecutul studiabil și că ea sporește, în fond, înțelegerea⁹⁰. Cine o practică, trebuie să înfrunte ezitarea, reticența, neliniștea, scepticismul alimentat de profesioniștii domeniului, adesea refractari la acest tip de discurs.

Aventura intelectuală a istoricului se consumă sub semnul îndoielii, înțeles nu ca urmare a unui spirit ezitant, ci ca dubiu metodic, ca modalitate de a privi și chestiona realitățile. „Apprendre à douter” e deviza lui⁹¹, se poate spune, în spirit cartezian, cu mențiunea că dubiul intră în sistemul său de gândire, se învață deci și se cultivă profesional. O imensă muncă de „laborator” îi pregătește discursul destinat publicului, iar ceea ce rezultă stă sub semnul relativității, al unei fatale neîmpliniri. Simplul fapt că scrie în prezent și la prezent îi asigură însă un anume dinamism, o extensie de orizont ce se vădește benefică în ansamblu.

Unul dintre chestionații din *Essais d'ego-histoire*, Pierre Chaunu, scrisese de altfel un *autoportret*, ca introducere în volumul *La mémoire de l'éternité*, în care discursul istoric și propensiunea metafizică se îngemănau deplin. Regăsirea memoriei, într-o lume amnezică, i se părea o necesitate inexorabilă. „Nu poți separa, când exerciți meseria de istoric, propria ta aventură de aceea a tuturor oamenilor”⁹², nota Chaunu, sensibil la armonia pe care istoricul trebuie să o realizeze cu memoria alterității și dispus la confesiune, cu toate că era convins de inapetența istoricului la memorialistică: „Les historiens n'ont pas coutume de se confesser”⁹³. Cu sau fără temei? Mai toată opera lui Chaunu, atât de vastă, e plină însă de intruziuni confesive, un lung discurs despre sine în raport cu lumea, cu istoria, cu eternitatea. „J'étais l'enfant de la morte”, spune el în *Autoportret*⁹⁴, pentru a relua formula în volumul scos de Nora.

⁸⁸ *Ibidem*.

⁸⁹ *Ibidem*, p. 365–366.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 368.

⁹¹ Jean-Pierre Marguénau (ed.), *Apprendre à douter. Questions de droit, questions sur le droit. Etudes offertes à Claude Lombois*, P.U. Limoges, 2004.

⁹² Pierre Chaunu, *op. cit.*, p. 13.

⁹³ *Ibidem*, p. 17.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 20.

Georges Duby, medievistul de talie mondială, e mai sceptic în privința genului. El nu vrea să-și povestească viața toată, ci numai o parte, cea de un interes mai larg, pe care înclină să o numească *ego-laborator* sau *ego-faber*⁹⁵. Asupra acesteia își îndreaptă atenția, preocupat de ceea ce poate fi caracteristic în devenirea unui istoric: orizont conceptual, opțiuni tematice, colaborarea la *Annales* și relațiile cu „noii istorici” etc. El vrea să contribuie la definirea „meseriei de istoric”, punând-o sub semnul bucuriei, al jubilației profesionale, însă rămâne sceptic cu privire la capacitatea istoricului de a manifesta, în auto-comentariu, obiectivitatea cea mai deplină⁹⁶.

Sub acest unghi, Georges Duby nu inova. La o masă-rotundă, inițiată de revista *Arc*, el rostise, în dialog cu Jacques Bonnet, Michel de Certeau, Julia Kristeva ș.a., idei asemănătoare, insistând asupra relației dintre mit și imagine în Evul Mediu⁹⁷.

Căutând a defini „scrisul istoric”, Michel de Certeau se întreba, la rândul său, „ce-i ascunde sau ce-i explică acea analiză”⁹⁸. Istoricul e mereu implicat subiectiv în reconstrucția trecutului, cu atât mai mult când e vorba de propria-i devenire⁹⁹.

Se poate descrie „aerul timpului”? Michelle Perrot a încercat să o facă în partitura sa de ego-istorie, insistând – cum era și firesc – asupra anilor de copilărie și adolescență, decisivi pentru orice ființă umană, dar mai ales pentru cine transformă timpul în materie de studiu sistematic. În cazul de față, memorialul se înscrie între un mesaj patern și unul transmis fiicei sale, de la tată așadar la nepoată, incluzând trei generații, în care timpul a cunoscut schimbări sensibile, însă având și elemente care să-i asigure coerența, continuitatea de la o epocă la alta¹⁰⁰.

René Rémond se prezintă în același volum ca un „contemporan al contemporanului”, glosând pe seama indispoziției confesive a istoricului, dar făcând el însuși mărturisiri menite a răspunde la întrebarea: „Cum am devenit istoric?” Formația intelectuală, înrâuririle, meseria, experiențele, iată marile teme ale autobiografiei gândite ca secvență de ego-istorie¹⁰¹.

Disciplina istorică l-a apărut pe René Rémond de sistem, de orgoliul explicației ultime, de spirit doctrinar și sectarism ideologic. Ea l-a imunizat apoi contra utopiilor de un fel sau altul, contra schimbării radicale a existenței colective, ferindu-l de marile ispite ale veacului XX. Puțină istorie

⁹⁵ P. Nora (ed.), *Essais d'ego-histoire* (infra: *Essais...*), p. 109.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 137–138.

⁹⁷ *Table ronde*, în „*L'Arc*”, 72/1978, p. 67 sqq.

⁹⁸ Michel de Certeau, *L'Ecriture de l'histoire*, Paris, 1975, p. 218.

⁹⁹ Cf. Torbjörn Wandel, *Michel de Certeau's place in history*, în *Rethinking History*, IV, 2000, 1, p. 55–76.

¹⁰⁰ Michelle Perrot, *L'air du temps*, în *Essais...*, p. 241–292.

¹⁰¹ René Rémond, *Le contemporain du contemporain*, în *Essais...*, p. 293–349.

duce la indiferentism și scepticism, mai multă istorie vindecă poate de aceste neajunsuri¹⁰².

„L'historien véritable n'est-il pas celui dont l'ouverture d'esprit n'a pas éteint la ferveur, qui sait allier lucidité et sympathie, rigueur et ferveur?”¹⁰³ Experiența trecutului îi fortifică spiritul, făcându-l să admire disponibilitățile creatoare ale omului, capacitatea de a îndura, rezista, inventa, curajul de a mărturisi credința în valorile transcendente.

Ca în orice descriere a unei vieți umane, Jacques Le Goff și-a pus, în *L'appetit de l'historien*, problema testamentului. Dar a trebuit să constate că nu are a lăsa decât puțină memorie, susceptibilă să-i lege existența de aceea a noilor generații de istorici, ei înșiși artizani ai memoriei. Ca să se împlinească în posteritate, istoricul nu are nevoie de notari, ci tot de istorici¹⁰⁴. Jacques Le Goff introducea astfel o nuanță personală în excursul său, punându-și existența sub zodia apetitului cognitiv¹⁰⁵.

Pierre Chaunu a cunoscut și el impulsul „noii istorii”, elaborând însă o formulă proprie, „istoria serială”, menită să exploreze mai bine trecutul. Se recunoaște la el, după cum s-a spus, un „elan vital spre o istorie ascetică și combativă”, la originea căreia stă o dramatică experiență personală, aceea a pierderii timpurii a mamei sale¹⁰⁶. „Fils de la morte”, așa se numea el însuși în „autobiografia” din *Essais d'ego-histoire*¹⁰⁷. Asemenea paranteze a deschis și în alte lucrări, toate de un interes eminent¹⁰⁸.

În eseurile de ego-istorie pe care el însuși le provocase, Pierre Nora vedea un semn de „ceas bun al istoriografiei”, ajunsă la o „brutală deschidere” și la o extensie considerabilă a câmpului său de investigație¹⁰⁹.

Inserierea volumului *Essais d'ego-histoire* în *Bibliothèque des Histories* e nu mai puțin semnificativă, pluralul sugerând un proiect de abordare multiplă a domeniului. Se regăsesc în această serie studii despre „scrisul istoric” (Michel de Certeau), idei și mentalități (G. Duby, M. Foucault, F. Furet, Mona Ozouf etc.), imaginarul medieval (Jacques Le Goff, E. Le Roy Ladurie), istoriografie (Santo Mazarino, A. Momigliano, K. Pomian), pentru a nu mai pomeni marea sinteză colectivă, condusă de Nora însuși, *Les lieux de mémoire*.

Memoria și ego-istoria se află, după cum se vede, într-o bună relație, iar eseurile coordonate de P. Nora nu fac decât să o pună din nou în valoare.

¹⁰² *Ibidem*, p. 348.

¹⁰³ *Ibidem*, p. 348–349.

¹⁰⁴ Jacques Le Goff, *L'appetit de l'histoire*, în *Essais...*, p. 239.

¹⁰⁵ *Ibidem*, p. 173–239.

¹⁰⁶ P. Chaunu, în *Essais...*, p. 364.

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 61–107.

¹⁰⁸ Idem, *Ce que je crois*, Paris, 1982, p. 33–45 etc.

¹⁰⁹ Pierre Nora, *Conclusion*, în *Essais...*, p. 351.

Discuțiile aferente, nu mai puțin semnificative pentru pulsul momentan al discursului istoric, par să promită o continuitate benefică, una de la care se pot aștepta însemnate mutații și în sfera sintezei.

Sugestii, perspective

Abia schițată în rândurile de mai sus, tema ego-istoriei e susceptibilă de aprofundări și nuanțe, pe linia unui proiect ce se conturează deja în ansamblul istoriografiei. Am avut ocazia unei scurte sistematizări în acest domeniu, pornind anume de la relația cercetătorului cu istoria imediată, de la statutul său de martor și interpret totodată, pentru a-i defini succint străduințele autocognitive, în cadrul ego-istoriei, pe plan universal, ca și în spațiul românesc¹¹⁰.

Discursul despre sine al istoricului rămâne o temă mereu deschisă, al cărei statut epistemic necesită încă analize și nuanțe. Fără a se dori autonom, el tinde a-și croi totuși un loc mai precis în ansamblul istoriografiei. Tentativele de structurare a unui asemenea discurs în ultimele decenii s-au limitat la rudimente conceptuale și de metodă, făcând abstracție deocamdată de sugestiile venite dinspre semiotică, narativism, psihoistorie, antropologie culturală etc.

Modalitățile de expresie comportă de altfel o varietate inepuizabilă, de la simpla însemnare jurnalieră la pseudo-epistolar, de la amintiri și memorii la autobiografiile redactate cu precauție de istoric, tot mai numeroase și mai greu de sistematizat în zilele noastre. Prefața, dialogul, interviul, seria „par lui-même” etc. fac deja parte din panoplia ego-istoriei. Un asemenea „câmp” nu e lesne explorabil și nu îngăduie deocamdată sinteze integratoare.

În acest spirit, ego-istoria invită desigur la o veghe de sine continuă, dar și la „haute surveillance”, cum ne îndeamnă stăruitor un analist al istoriografiei contemporane¹¹¹.

Istoricul e ținut și profesional să se ocupe de igiena memoriei sale, să o curețe de păienjeniș, de scoriile inutile¹¹², de ceea ce un bun exeget al temei numea „nostalgia mincinoasă a timpului”¹¹³. Ocultarea istoriei recente, a propriei istorii, e în multe cazuri o formă de ipocrizie, un fel de a evita confruntarea cu sine, în raport cu răspunderile impuse de epocă.

¹¹⁰ Vezi supra, nota 2.

¹¹¹ Pierre Laborie, *op. cit.*, p. 36–49.

¹¹² J. B. Duroselle consideră istoria ca „un torent purificator” (*De la connaissance actuelle du passé*, în RSMP, 1984, 1, p. 216).

¹¹³ G. M. Cantacuzino, *Scrisorile către Simon*, Cluj-Napoca, 1993, p. 97.

Istoria ca discurs e tot mai mult un pariu proporțional cu utilizările ei paraștiințifice, după cum au dovedit unii analiști ai fenomenului¹¹⁴. Ea se află de aceea, în mod firesc, sub supravegherea statului, a politicului, dar și a societății, care îi impune adesea rezerve, tăceri, amnezii asumate¹¹⁵. Conștient de situație, istoricul caută să-și obțină autonomia, dreptul de a emite un discurs personal, în acord cu viziunea sa despre lume și cu datele extrase din examenul materiei. Ego-istoria îl ajută să-și obiectiveze propria situație.

¹¹⁴ Cf. Marc Ferro, *L'histoire sous surveillance. Science et conscience de l'histoire*, Paris, 1985.

¹¹⁵ *Ibidem*, p. 9–10.